

DOÇ.DR.RUHİ ÖZCAN'IN YAYINLANMAMIŞ NOTLARINDAN İKTİBASLAR

ZAMANIMIZDA İYİ BİR FIKIH İHTİSASININ İKİ MERHALESİ

Bir: Dört fıkıh görüşün (mezhebin)den birinde, ihtisas yapmak.

İki: Ondan sonra diğer üç görüşü (mezhebi) ihtisasçı gözüyle incelemek.

Kendimizi ele alarak, Hanefî Mezhebi (görüşü) fıkında, nasıl mütehasıs olabileceğimizi düşünürsek, önümüzde, tek bir yol olduğunu göreceğiz. Bu yol, Hanefî mezhebiyle ilgili fıkıh görüşlerinin, bilinmesidir. Bu bilgi, Hanefî fıkıh kitaplarında, bu fıkıhı aksettiren Kur'an tefsirleri ve hadis serhleri kitaplarındadır. Bu üç kısım kitapların sayısı, az değildir. Hanefî fıkıh bilgisini elde edebilme, bu üç kısım kitapların incelenmesi demektir.

Bazı kitapların nadiren bulunabilmesi bakımından, bu inceleme, zamanımızda pek kolay değildir. Hepsini bulsa bile, bu kitaplar tetkik edildiğinde görülebilecektir ki, fıkıh bilgisi olarak ihtiva ettikleri mâlûmat, umumiyetle aynı şeylerdir, muayyen fikhî hususlar, değişik kitaplarda aynen tekrar edilmiştir, her kitabın, kendisinden önce telif edilmiş kitaba ilave ettiği fikhî husus pek az veya yoktur. Netice itibarıyla, kitaplarımızın çokluğu kadar muhtevalarının fazla olmadığını, meselâ bir fıkıh kitabı muhtevalarının yüzde doksanbeş veya doksan yedisinin, diğer fıkıh kitaplarından, naklen alındığını göreceğiz. Bu, bazen, bir fıkıh meselesiyle ilgili bütün görüşleri, imkân nisbetinde inceleyebilmek için bazen günleri, hatta hafta-

larla ayları alır. Bu sebepten dolayı fıkıh kitaplarımız, müelliflerinin vefat tarihi sırasına göre ele alınıp, muhtevalarından tek bir kelime dahi terkedilmeden, ilmî bir şekilde incelenmeli, mükerrerler terkedilip, kendilerinin bulunduğu kitapların cilt ve sayfa numaraları, dip notlarda kaydedilmek suretiyle, bütün fıkıh bilgileri tek bir kitapta toplanmalıdır. Bu kitap, zamanımıza kadar telif edilen fıkıh kitaplarını, tek bir kelime dahi terketmeksizin, böylece ihtivâ etmeli, buna benzer bir çalışma, Hanefî mezhebi fıkında ihtisas yapmak bu kitap ile daha kat'î neticeli, daha sağlam ve daha az zamanda olabilecektir. Böyle bir mütehasıs, Hanefî mezhebi (görüşü) mütehasısı olabilir.

Aynı çalışma, Mâlikî, Şâfî ve Hanbelî mezhepleri için de yapılırsa, elimizde, dört mezhebin dört fıkıh kitabı mevcuttur, deyəbiliriz. İşte bundan sonra, ancak hakkiyle mukayeseli fıkıh veya İslâm Hukukundan söz edilebilir. Bu çalışmalardan önce mukayeseli İslâm Hukuku Çalışmaları, kesin sonuçlu, tam kalp huzuru ve ilmî emânete riâyetkâr hükümler getirmekten ya âciz kalacak ya da tamlik ve kâmillik vasfını taşıyamayan neticeler ortaya koyacaktır.

Bunun için hayattaki meslekî ihtisaslarını fıkıh veya diğer bir adıyla İslâm Hukuku olarak seçen talebelerimiz önce Hanefî Mezhebi'ni iyice öğrenmeli, bunda mütehasıs olmalıdırlar.

PROBLEMLERİN ÇÖZÜMLERİ HAKKINDA BİR DÜŞÜNCE

Yaşadığımız hayat adeta bir yönüyle problemler sahnesidir. Bunların çoğu kendimizin hiç bir payı olmadan çözüme bağlanmış, daha azının çözümü bizlere bırakılmıştır. Bu umumi hayat kanunu dışında hislerimizin sınırı içinde kalan, canlı düşünmek pek mümkün değildir. Mesela henüz doğmuş bir bebeğin yaşayabilmesinin solunum, gıda ve iklim şartlarına karşı korunabilmesi gibi bazı harici problemlerin doğru çözümleriyle olabileceğini, aynı zamanda bünyesinin dahili işleyişinin de normal olması gerektiğini herkes bilir. Bu işin en hassas ve en ağır tarafı olan, kısaca iç organların gereği gibi işlemesi dediğimiz, yüzlerce, binlerce, milyonlarca ve belki de milyarlarca problemlerin tek bir tanesinin dahi çözümü, bu bebeğin velisine bırakılmamıştır. Veliye düşen ilk kademedeki, 1- Bebeğin yaşamasına uygun solunum imkanını hazırlamak, 2- İhtiyacı olan gıdayı münasip yolla temin etmek ve 3- İklim şartları karşısında bebeğin sıhhatini devam ettirebilecek tedbirleri alıp onu sıcak ve soğuktan korumaktır. Sonuç olarak bu örnekte belki milyarlarca problemden sadece üç tanesinin çözümü insanın sorumluluğuna bırakılmış, değerlerinden insan mükellef tutulmamıştır. Bu küçük misal, insan hayatını ömür noktasına kadar kapsayan bütün problemlerdeki temel unsurları bünyesinde bulundurur özelliktedir: Yani "hayat problemler bitmezdir; çoğunun halli insana bırakılmış, azının çözümü insandan istenmiştir. Bu konuda insanın bir tercihi söz konusu değildir; o sadece verilmiş bu hükümle karşı karşıya sanki bir mahkumdur". Buna her problemin en doğru çözümünün sadece bir tane olduğunu da ilave edersek, şunu tesbit etmemiz gerekecektir: İnsanoğlu, hayatındaki problemleri ve en doğru çözüm yolları hususunda, kendisinden önce ve kendisinin dışında hükme bağlanmış bir mahkûm gibidir; yoksa kendi meselelerinin en doğru hal çözümleri konusunda tam tercih ve irade sahibi olan, kendisine tamamen hâkim bir canlı değildir.

Bu haliyle insan kendisinin değil, başkasının hakimiyetindedir; başkasının mülkündedir; başkasının idaresindedir; başkasınca tesbit edilmiş esaslar dahilinde canlılığını sürdürebilecektir. İnsanın mahkûmken hâkim gibi hüküm koymaya çalışması ne kadar gülünç olacaksa, memurken âmirmiş gibi davranması da; başkasının mülkü iken mâlikmiş gibi büyük sözler etmesi de, hayat sınır ve ölçüleri başkasınca tayin edilmiş iken kendisinin bu tayinde bulunmaya gayret etmesi de o kadar gülünç ve kendisinin yapısını düzenleyen umûmi kanuna ters düşen bir anlayış olur.

İçinde bulunduğu hayat şartları konusunda bu kadar kendisinin dışındaki düzenleyici bir hükümlerine tâbi olan insanoğlunun, problemlerinin çözümünde de bu hükümlerinin dışına çıkamaması kadar normal bir durum düşünülemez. Şu halde problemi karşısında insana düşen, tâbi bulunduğu hayat kanunlarını; oldukları gibi, bozulmadan, durulukları bulandırılmadan önce öğrenmek, sonra da öğrendiklerini uygulamaktır. Dünyadaki diğer canlılardan, problemler konusunda insanın farkı buradaki "öğrenme ve tatbik"tir. Bu iş bitkilerde hiç yoktur; hayvanlarda irade ve tercihte değil, kendilerinin dışındaki

hâkim ve zorlayıcı bir kuvvet ile "tabii sevk" (içgüdü) ile olur. Her şeyi ile insan hayatına bu kadar sahip, böylesine hâkim bu düzenleyici kuvvetin, problemlerini en doğru olarak nasıl çözümleneceği konusunda insanı başıboş bırakacağı, mahkûm insanı hâkimmiş gibi terkedeceği tabiatıyla düşünülemez.

İnsanın şahıs olarak ferdi problemlerinin ve insanların sosyal bünyelerini rahatsız eden ortak meselelerinin bulunduğunu biliyoruz. Bu problemlerin her biri için günümüzde birden fazla çözüm yolları teklif ve telkin edilmekte, her çözümün insan hayatındaki sonuçları da farklı olmaktadır. Geçmişteki ve hâli hazırdaki insanın tecrübeleri göstermiştir ki, gerek şahsın ve gerek toplumun problemleri için en uygun sonuçlu çözüm yolu, insana her şeyi ile sahip bulunan, insanların kendisini eserleriyle farkedip tanıdıkları o güçlü ve düzenleyici hâkim kuvvetin gösterdiği hal çaresidir. Zaten bundan tabii bir şey olamaz. Her şeyi ile insana sahip bulunan bu hâkim kuvvet ve varlığın insanın güç ve zaaf noktalarını en iyi bilen ve takdir eden olduğunda şüphe edilemez. Bu hâkim kuvvet ve varlık Allah'tır.

Allah, insana problemlerinin çözümünde son olarak Muhammed isimli bir kulu ve İslâm adındaki bir "hayat bilgisi" ile ışık tutmuştur. İnsanlığın tecrübeleri göstermiştir ki, gerek şahıs ve gerek toplum problemlerinin, insan yapısıyla uyum halindeki çözümleri, İslâm dini denilen "hayat kültürü"ndedir. Bu kültür, adına "vahiy" denilen, Allahın doğrudan doğruya insana bildirmek istediklerini, seçtiği insanlar aracılığı ile tebliğ usûlüne dayanır.

Bu kültür insanın tek başına veya toplum olarak bilmesi lüzumlu "hayat bilgisidir." İnsanın hayatı nasıl parçaları birbirinden ayıramayacak bir bütün ise, bu hayatın bilgisi olan "vahiy kültürü" de hiçbir kısmı ihmal veya iptal edilemez bir bütünlüğe sahiptir. Bugün insan hayatının problemleri ve çözümleri konusunda, insana her yönüyle sahipliği tartışılmayacak kadar âşikâr olan Allahın beşeriyete tebliğ ettiği "vahiy kültürü", Kur'an adındaki bir kitap ile onu vahiy yoluyla Allahtan getirmiş olan son Peygamberin sözlerinde, yani hadislerindedir. Kur'an ve hadisten meydana gelen vahiy kültürü veya hayat bilgisi, sahibi olan Allahın niteliklerinden hisedârdır. Mesela yanlı şı yoktur; eksiği gösterilemez; iptali veya ihmali münkûn değildir; kalıcıdır. Şu halde insana mesela iki böbrek, iki göz, iki akciğer, bir kalp, bir beyin veren ve bu gibi hükümleriyle de insanı mahkûm kılan Allah, insana yaşadığı hayatın bilgisini de vermiş, problemlerinin çözümlerini vahiy kültürü ile göstermiş, bu kültürün tamamını bir küçük ifadecik ile özetlemiştir: "sadece Allaha kulluk edin, yani yalnızca Allaha itaat edip O'na uyun" demıştır. Şu halde insanoğlunun bütün hayat problemlerinin çözüm sırrı, Allaha itaattedir; kulluktur. Uygun yolla çözümlenmemiş problemi bulunan insanlar veya insan toplulukları, Allaha kulluk yapmayan kişi veya topluluklardır. Problemlerine hal çaresi bulma sıkıntısı çekilen şahıs veya topluluklar Allaha kullukta sıkıntısı olan şahıs veya kitlelerdir.

Şu noktaya bütün insanlığın, özellikle yetki sahibi kişilerin dikkatlerini çekmeyi, yaratılışındaki bir fitrat gör-

evi sayarım: İnsanoğlu gerekli itaati yapmışsa problemlerine çözüm bulunmuştur. Fakat bu itaat yani kulluk, gereği gibi, sahibi, mâlikî ve hâkîmî Allaha değil de, Allah-tan başkalarına yapılmışsa, problemlere çözüm bulmak bir yana, çözümlenemeyecek problemlerin sayısı artmıştır ve artacaktır. Problemi olan şahıslar, âileler ve toplumlar ile bunların özellikle yöneticileri bir problemler listesi yapsınlar. Bunlar için düşünölebilecek çözümleri de ayrıca tesbit etsinler. Varılacak sonuç şudur: Kalıcı çözüm formülleri, insana ve hayatına hâkim Allahın "vahiy kültürü" ile gösterdiği hal çareleridir. Çünkü bir mamûlü en iyi tanıyan, problemlerinin giderilmesinde en uygun talimatları verebilecek olan şüphesiz imâlâtçısıdır. Eğer bu imâlâtçı yegâne yanılmaz varlık da olursa, onun dediklerine uymayan her şeyin, yanlışın kendisi olduğunda şüphe edilemez. Bu itibarla: 1- Ey insan, şahsî problemlerini en uygun biçimde çözümlemek mi istiyorsun? Vahiy kültürüne, yani Kur'an ve Hz. Muhammed'in sözlerine (hadislerine) başvur! 2- Ev âile fertleri, âilevî meselelerinizi halletmek mi istiyorsunuz? Vahiy kültürüne başvurun! 3- Ey sosyal yapı mensupları ve yöneticileri, çözümlenemeyecek problemlerinizi mi var? Vahiy kültürüne başvurun ve insanları başkalarının değil, sadece Allahın kulları olmalarını sağlayın. Her problemin çözüm yolunun Allaha kulluktan geçeceğini göreceksiniz. Aksi çözüm yollarının problemleri müzminleştirdiklerini, yenilerinin kaynağı olduklarını müşahade edeceksiniz. Bu kanun, hâkim Alla-

hın mahkûm insanoğluna çizdiği, hayat adındaki yolun değiştirilemeyecek kader çizgisidir. Bu itibarla insan kitelerinin tek ideali olabilir: "Allaha kulluk yapabilme, yani sadece O'na itaat edebilme ideali". İnsanımızın, toplumumuzun bugün çektiği sıkıntı ve ızdırapları, Allah-tan başkalarına kul olmanın feryatlarıdır; sadece Allaha karşı yapılması gereken kulluğun, yani itaatkârlığın ihmal ya da iptal edilmesidir; insanımızın yaratılışına uymayan hayatı yaşaması veya böyle bir hayatta problemlerine çözüm bulmaya çalışmasıdır.

Sonuç olarak, problemlerimizin çözümü Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sunduğu fitrî formüllerdedir, vahiy kültüründedir. Allaha kulluğu, yani itaatkârlığı arzalı olan şahıs ve toplulukların gereği gibi ıslâhları mümkün değildir. İnsan hayatının mahvedici mikrobu Allaha itaatsizliktir. İnsan hayatı, Allaha ne kadar itaatkâr ise o kadar tabî, fitrî ve sağlamdır; ne kadar itaatsiz ise o derece anormal, çarpık ve hastadır. Bu itibarla problemlerin çözümü Allaha kullukta, yani itaattedir; bütün sıkıntı ve ızdırapların sebebi ise bu kulluk ve itaatin ihmal veya iptalindedir. Problemsiz bir sosyal topluluk düşünölebilmek imkânsız ise de, problemleri en aza inmiş bir insan topluluğu her zaman olduğu gibi bugün de meydana getirilebilir. Bunun şartı ise, kurulmak istenen böyle bir sosyal topluluğun fertlerinin çoğunun arzularına ve şeytanın değil, yalnızca Allahın kulu olabilmeleri gereğidir.

İSLÂMÎ ESASLARA GÖRE MÜSLÜMANLARIN ÖRTMESİ GEREKEN YERLERİ VE ÜST GİYİM EŞYALARININ NİTELİKLERİ

Bir müslüman hanım evinin dışında yüz ve bileklere kadar elleri dışındaki bütün vücudunu aşağıdaki sekiz şartın kendisinde bulunduğu elbise ile örtmek ve zinetini göstermemek zorundadır. Elbisede bulunması gerekli şartlar şunlardır: 1- Müstesna kısımlar (yüz ve eller) hariç bütün bedeni örter olması, 2- Elbisenin kendisinin zinet mahiyetinde olmaması, 3- Altını gösterir tarzda şeffaf olmaması, 4- Dar olmayıp, bol olması, vücut yapısı hakkında fikir vermemesi, 5- Parfüm vs. gibi kokularla kokulanmış olmaması, 6- Örf'e göre erkek elbisesine benzememesi, 7- Müslüman olmayanların elbiselerine benzememesi, 8- Şöhret, gösteriş, tanınma mahiyetinde bir elbise olmamasıdır.

Bu şartların bazılarında kadınlarla erkekler ortaklardır. Bazıları ev içindeki giyim eşyalarında da aranır (son üç şartta olduğu gibi). Fakat tahkikat konusu itibarıyla bu şartlardan sadece 1, 3 ve 4. şartı geniş olarak ele alacağız.

Birinci Şart

Elbisenin, İstisna (iki el ve yüz) dışındaki Bütün Bedeni kaplaması.

(1) Diyanet İşleri Bşk. Meâlî II, 466, 467.

(2) a.g.e., II, 562; Yazır, V, 3926.

Bu şart 1- Kur'an, 24. en-Nür sûresi 31. âyeti ve 2- Kur'an, 33. el-Ahzâb sûresi 59. âyeti ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bazı hadisleri gereğidir.

1. Âyet Meâlî: "Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, iffetlerini korusunlar. Zinetlerini (süslerini, kendiliğinden) görünen kısmı müstesna, açmasınlar. Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar. Zinetlerini kocaları veya babaları veya kayınpederleri veya oğulları veya kocalarının oğulları veya kardeşleri veya erkek kardeşlerinin oğulları veya kızkardeşlerinin oğulları veya kadınları veya cariyeleleri veya erkekliği kalmamış hizmetçiler veya kadınların mahrem yerlerini henüz anlamayan çocuklardan başkasına göstermesinler. Gizledikleri zinetlerin bilinmesi için ayaklarını yere vurmasınlar. Ey insanlar! Saadete ermeniz için hepimiz tevbe ederek Allahın hükmüne dönün" (1)

2. Âyet Meâlî: "Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına, dışarı çıkarken cılbablarıyla (üst örtüleriyle) üzerlerini iyice örtmelerini söyle; bu, onların tanınmasını ve bundan dolayı incitilmemelerini sağlar. Allah gafûrdur, rahîmdir". (2)

Hz. Peygamberin bir hadisi şerifi şöyledir:

Hz. Âişe anamız diyor ki: Kızkardeşim Esmâ ince bir

elbise giymiş olarak Hz. Peygamberin huzuruna girince, Hz. Peygamber yüzünü Esmâ'dan derhal çevirdi ve "Ey Esmâ, kız hayız görmeye başlayınca bileklere kadar iki eli ve yüzünden başka yerleri (yabancılara) gösterilemez" dedi. (3)

Mustafa Kemal Atatürk devrinin sonlarına doğru Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararıyla yazdırılan Kur'anı Kerim Tefsirinden yukarıdaki âyetler ve konumuzla ilgili olarak şu tesbitlerde bulunabiliriz:

1. Âyet

Korunması ve örtülmesi erkeklerde farz olan mahrem yerler (avret mahalleri) göbekten dizlere kadardır. Daha fazlasını örtmek de müstehabdır. Kadınlarda da bu âyetin delâletiyle (örtülecek yerler) tepeden topuğadır. (4)

"Mü'min kadınlara da söyle! Gözlerini indirsınlar, helal olmayan erkeklerle bakmaktan sakınsınlar, -zira bakmak zinanın postacıdır derler-, ve ferclerini korusunlar, tamamıyla örtüp, zinadan uzak dursunlar. Zinetlerini göstermesinler!"

Kadının zineti denince öрте tac, küpe, gerdanlık, bilezik ve benzeri takılarla elbise süsleri gibi şeyler akla gelir. Ayette zinetleri açmak yasak olunca, bunların takıldığı mahalli olan bedeni açmak evveliyetle yasaklanmıştır. Yani âyet "bedenlerinin açmak şöyle dursun, üzerlerindeki zinetleri bile açmasınlar" demektir. Bir kısım ilim adamlarına göre ayetteki zinetten maksat, zinetin takıldığı yerdir. Baş tacın, saç örgü ve bükümün, kulaklar küpenin, boyun ve sine gerdanlığın (kolyenin) kollar bilezik'in, bazular bazubendin, baldırlar halhal'ın takıldığı yerdir. Bunlardan başka bedeninin diğer kısımları ise esasen açılmaz.

Bazı ilim adamlarına göre ise "zinet", kadınların bedenleridir. Buna göre ayete şu manayı vermişlerdir: "kadınlar yaratılış itibarıyla zinetleri demek olan bedenlerinin hiçbir tarafını açmasınlar". Zinetin hakkı da, tecellisini ehline hasredip, ağıyârdan gizlenmektir.

"Zinetlerin görünen (zahir) kısmı (örtme yasağından) müstesnadır."

Zinetlerinden dışı gelen örtülse bile görünmesi tabii olanı bu hükümden müstesna ve başka bir hükme tabidir ki bunlar "örtünün dış taraflarıyla el ve yüz" zinetleridir. Zira örtünün kendisi de kadının bir zinetidir. Tabiidir ki bunun dışı görünecektir. İş yaparken lazım olan eşyayı tutarken ve hatta örteceğini örterken bile elin açılması şart olduğu gibi, zaruri olanı görmek ve teneffüs etmek bakımından yüzün, diğer uzuvlar gibi örtülmesinde zorluk vardır. Ayrıca şahitlikte, muhakemede, nikahta yüzün açılmasına ihtiyaç hissedilir. Binaenaleyh zaruretler kendi miktarınca takdir olunmak üzere ellerle yüzün açılmasında mahzur yoktur. Fakat ellerle yüzlerin dışındaki kadın vücudunun açılması, görünmesi, bakılması haram; yabancılara (mahrem olmayanlara) karşı örtülmesi lazımdır. (5)

"Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar -vursunlar-"

Böylece başlarını, saçlarını, kulaklarını, boyunlarını, gerdanlarını, sinelerini açık tutmayıp bu suretle sımsıkı örtünler ve o halde bu emri yerine getirebilecek başörtüsü kullansınlar.

Cahiliyye (İslam öncesi) devrinde kadınlar hiç baş örtüsü kullanmazdı. Fakat yalnız enselerine bağlar veya arkalarına bırakırlar, yakaları önden açılır, ger-

danları ve gerdanlıkları olduğu gibi görünür, zinetleri ortaya çıkarırdı. (6) Demek ki son zamanlarda asriilik sayılan gerdan, bağır açma böyle eski bir câhiliyyet âdetiydi. İslam böyle açıklığı yasaklayıp baş örtülerinin yakalar üzerine vurulmasını, salınmasını emrederek örtünmeyi farz kılmıştır. Görülüyor ki bu emirde örtünmenin yalnız farzlığı değil bir hususi şekli de gösterilmiştir ki, kadın edeb ve nezahetinin en hoş ifadesi bundadır.

"Zinetlerini kocaları veya babaları...veya kadınları...ndan başkasına göstermesinler."

"Kadınları" ifadesinden maksat müslüman kadınlar veya daima aralarında hizmet ya da sohbet bağıllığı bulunan hanımlardır. Demek ki hususiyetini tanımadıkları yabancı kadınlara da açılmaları caiz olmayacaktır. İlk Kur'an tefsircilerinin çoğu "kadınları" ifadesini "kendî dinlerinde bulan müslüman kadınlar" olarak tefsir etmişlerdir. Buna göre müslüman kadınları müslüman olmayan kadınlara açılmamalıdır.

Ayetin bütününün meâlini verirken kaydedilen on iki sınıf insana kadınlar bir dereceye kadar zinetlerini gösterebilirler. Şöyle ki:

1- Kocalar için, karlarının bedenlerinin tamamına bakmak helaldir. Çünkü ayetteki zinetten maksat onlardır.

2- Ayetin meâlinde kaydedilmiş olan mahrem hısımlarına kadın, mütâd olan zinet mahallerinden, yüz el ve ayaklarla iş ve hizmet esnasında açılan başını, saçını, kulaklarını, boynunu, kollarını, inciklerini açabilir. Onların bunlara bakmaları helâldir. Çünkü yakınlıkları hasebiyle çokca bir arada bulunurlar; ve bir fitne düşünülmez. (Çünkü evlenmeleri ebediyyen haramdır.). Fakat karnını ve sırtını göstermek caiz değil, arsızlıktır.

3- Erkeğin erkeğe karşı olduğu gibi kadının kadına karşı avretini de göbük-diz arasındadır. Bu kısmın dışında kalan yerlere bakmak, kendi aralarında caizdir.

4- Erkekligi kalmamış hizmetçiler, kadına ihtiyaç duymaz olmuş, şehveti kalmamış, dinine sahip ihtiyarlar veya matuhtar veya doğuştan erkekligi yok olan innin(cinsî münasebet yapamaz) uşakların bakışları, teessür duymamak ve fitne düşünülmemek itibarıyla diğer mahrem hısımlara benzer.

5- Çocuklar, dinî hükümlerle mükellef değildirler. Ancak idrâkleri nisbetinde edep öğretilmek gerekir.

İşte böyle müslüman kadınların ayetteki 12 erkek dışında zinetlerini diğer erkeklere göstermemeleri kendi iffet ve korunmaları bakımından gayet mühim olduğu gibi, yabancı erkekleri müteessir etmemek, günaha sokmamak, edep ve iffet telkin etmek nokta-i nazarından da çok mühim olduğundan bilhassa bu noktayı da hatırlatmak ve örtünme emrinin kuvvet ve şumulünü bir daha ihtar siyakında, (müslüman hanımların evleri dışındaki) yürüyüş tavrılarının dahi ıslahı için buyruluyor ki:

"Ve gizledikleri ziynetleri bilinmek için ayaklarını vursunlar."

Yani baştan ayağı örtündükten başka yürürken de edep ve vakar ile yürüsünler, örtüp gizledikleri sunî veya fitrî zinetler bilinsin diye bacak oynatıp ayak çalmasınlar. çapkın yürüyüşle nazarı dikkati celbetmesinler. Çünkü (bu gibi tavırlar) erkekleri tahrik eder, şüphe uyandırır. Fakat unutulmamak lazım gelir ki, kadının bu konuda muvaffakiyeti daha önce erkeklerin iffeti ve vazifelerine dikkati ve cemiyette olanların himmetiyle mütenasip,

(3) Ebû Davud, II, 183; Beyhâkî, es-Sünenü'l-Kubra II, 226, VII, 86; Heysemî, V, 137; es-Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr, V, 42; Yazır, VI, 3505; Tecrid, VI, 56; İbnu'l-Humam, I, 181.

(4) Yazır, IV, 3503; Beyhâkî, II, 229.

(5) Tecrid, XII, 171.

(6) Kurtubî, XII, 230.

bunlar da Allah'ın yardımıyla kaimdir. Onun için bu noktada Allah, Hz. Peygamber'e hitaben başladığı hitabını hükmüne kadınların da girdiği bir tarzda erkeklere yönelerek buyuruyor ki:

"ve Ey mü'minler, Allah'a tevbe ediniz ki, felah (saadet) bulabilesiniz".

Demek ki bozuk bir cemiyette felah ümit olunmaz, cemiyetin bozukluğu da, kadınlardan evvel erkeklerin kusurundandır. Binaenaleyh başta erkekler olmak üzere erkek dışı bütün müminler imana yaramayan ve İslam dışı kusurlarından tevbe ile Allah'a dönüp Allah'ın yardımına sığınıp ve emirlerine itina etmelidir ki, erkeklerin ve kadınların tamamı felah ve saadet bulabilsinler.⁽⁷⁾

2. Âyet

"Ey Peygamber, zevcelerine de, kızlarına da bütün müminlerin kadınlarına da söyle".

Görülüyor ki, burada yalnız peygamberin zevcelerine ve kızlarına değil, yukarıdaki birinci ayette olduğu gibi hüküm, müminlerin bütün kadınlarına şâmil kılınmıştır. Câhiliyyede (İslam dışı yaşayan topluluklarda) kadına hürmet yoktu, kadın örtünmezdi. Kadınlar'da erkeklerin nazarı dikkatini celb edecek tarzda göz belerdere açık saçık çıkan, teberrüc eden, mübtezej olanlar bulunurdu. İslam ise kadının şanını, iffet ve ismetle, vekar ve haysiyetle yükseltiyordu. Birinci ayet ile orndan önceki nûr suresi 30. âyeti, erkek ve kadın müminlerin yekdiğerine göz belertmeyip, bakmalarını kısıarak edep ve iffetlerini korumayı öğreterek terbiyelerini yükselmiş olduğu gibi, bu ikinci ayet'de imanlı kadınların hiç bir şekilde sıkıntı ve eziyete maruz kalmamalarını teyid için Allah şöyle buyuruyor:

"Cilbablarıyla (veya cilbablarından) üzerlerini iyice (sıkı) örtünler.

Cilbab, baştan aşağı örten çarşaf, ferace, car gibi dış kisvesinin (elbisesinin) adıdır.⁽⁸⁾ Vücudun bir kısmını değil (yüz ve eller hariç) her yerini örter.⁽⁹⁾

Hz. Peygamber dışarı çıkmak durumunda olan fakat cilbabı bulunmayan müslüman hanımlara "diğer hanımların cilbablarını giyerek, fakat mutlaka cilbablı olarak" dışarı çıkmalarını emretmiştir.⁽¹⁰⁾

Peygamberimizin zevcesi Ümmü Seleme "bu âyet indikten sonra müslüman kadınları dışarı öyle giyinir de çıkarlardı ki, sekinet (ve vekarlarından) adetâ başlarının üzerinde kuşlar varmış sanılırdı" demiştir.⁽¹¹⁾ Hz. Aişe anamızın da bu manada bir sözü vardır.⁽¹²⁾

"Bu örtünme, müslüman hanımların tanınmalarına, —mebzûl ve adı kadınlardan vekar ve heybetle — seçilerek hürmet edilmelerine, dolayısıyla incitilmemelerine elverişli olan surettir".

Gerçi sıkıntı ve eziyeti kendilerine davet edecek olan içi bozuk kadınları örtü zapt ediverecek değildir. Fakat imanlı temiz kadınların, kirli nazar ve bakışlardan sadeflerinde gizli inciler gibi korunmuş kalmalarına en layık olan

suret de budur. Asıl o vakittir ki, örtülü hanımlara eza edecek olanların açık bir vebal ve buhtan yüklenmiş oldukları ortaya çıkar.

Bununla beraber "Allah Gafur ve Rahîm bulunuyor". Buradaki ifade çok manalıdır. Bu bize şunları ilham eder: 1- Allah'ın mağfireti çoktur. Bugüne kadar gelip geçmiş açıklıklara mağfiret buyurur, o kusurları örter, rahmeti de çoktur, bundan böyle emrini tutanları rahmetiyle maksat ve murada erdştirir. 2- Allah gafur, rahim olduğu içindir ki, kadınlara eza ve eziyet edilmesine razı olmaz, onun için örtünmelerini emreder. 3- Örtünme (tesettür) emrolunduğundan dolayı da kadınlar bir tazyike maruz bırakılmı-sın, ifrata gidilmesin, çünkü Allah Gafur Rahim'dir. Bu örtünme emrini kadınların aleyhine değil, lehine olarak vermiştir, demek de olabilir.⁽¹³⁾

Kadın bileklerine kadar ellerini ve yüzünü örtmek zorunda değildir. Hz. Peygamber (S.A.V.) huzurundaki yabancı müslüman hanımlarının açık olan yüzleri ve bileklere kadar ellerinin örtünmesini emr etmemiştir.⁽¹⁴⁾

Müslüman bakımından, Kur'an ayetleriyle Hz. Peygamberin sünneti arasında fark yoktur. Çünkü Peygamber Allah'ın tebliğcisi, Kur'an'ın açıklayıcısı ve hayatında uygulayıcısıdır. Hz. Peygamberin telaffuz ettiği ve dinî bağlayıcılık taşıyan her sözü veya hareketi Allah'ın, vahyin teyidi ve desteğine dayanmaktadır. Kur'an şöyle buyuruyor: "O kendi keyfine göre söz söylemez. Söyledikleri, kendisine gönderilen vahiyden başka bir şey değildir."⁽¹⁵⁾ Bir diğer âyet mealî de şöyledir: "...Biz sana da, Kur'anı indirdik. Ta ki insanlara, kendilerine ne indirildiğini açıkça anlatsın..."⁽¹⁶⁾ Kur'an müslümanlara, Allah gibi Peygambere de itaati farz kılmış, Peygamberin dediklerine aykırı davrananları, Allah'a asî ilan etmiştir. Şöyle diyor: "Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Peygambere ve sizden (yani müslüman) olan emir sahiplerine (yetkililere) de itaat edin"⁽¹⁷⁾, "Kim peygambere itaat ederse muhakkak Allah'a itaat etmiştir."⁽¹⁸⁾ "Peygamberin size emrettiğini benimseyin ve yasakladığından uzak durun"⁽¹⁹⁾, "Kim Allah ve Peygamberine asî gelir, koyduğu sınırları çiğnerse, Allah onları ateşe sokar"⁽²⁰⁾, "Allah'a ve peygamberine kim asî olursa muhakkak çok açık bir sapıklıkla sapmıştır."⁽²¹⁾, "Kim Allah ve Peygamberine asî olursa, onlara ebediyen hiç çıkmamak üzere cehennem vardır."⁽²²⁾ Bu bakımdan her islami meselede olduğu gibi, müslümanın giyeceği elbisenin örtücülük niteliği açısından ve vücudun nerelerinin yabancılara gösterilmemesi konusunda Hz. Peygamberin hadisleri de ayetler gibi bağlayıcıdır. Netice itibariyle şöyle bir hülasa yapabiliriz:

Kur'an ve hadislere göre müslüman hanımlar, birinci ayette sıralanan 12 şahıs dışındaki yabancılara, bileklere kadar ellerinin ve yüzlerinin dışında hiçbir yerlerini göstermeyecek şekilde giyimlerini düzenlemek zorundadırlar. Eller ve yüz dışındaki kadının her yeri avret mahallidir. Bu yer erkeklerde göbekten diz altına kadardır.

(7) Yazır, IV, 3503-3509.

(8) Yazır, V, 3927, 3928.

(9) İbnu Hazm, III, 217; İbnu Kesir, *et-Tefsiru'l-Kebir*, III, 518.

(10) el-Keşmirî, I, 388; Ahmed b. Hanbel, V, 84; Dârimî, Salat, 223; İbnu Mace, İkamet, 165; Tirmizî, Cumuah, 36; Müslim, İdeyn, 12; Buharî, Hacc, 81, İdeyn, 30, Salat, 2, Hayd, 23.

(11) Yazır, V, 3928.

(12) Ebu Davud, II, 182; Suyuti, *ed-Durru'l-Mensur*, V, 221; Yazır, V, 3928; Buharî, II, 182, VIII, 397.

(13) Yazır, V, 3927-3929.

(14) Bakınız: Müslim, III, 19, IV, 101; Neseî, I, 233, II, 5; Dârimî, I, 377; Beyhakî, III, 296, 300; Buharî, III, 295, IV, 54, XI, 8.

(15) Kur'an, en-Necm suresi 3 ve 4. ayetler.

(16) Kur'an, en-Nahl suresi 44. a.

(17) Kur'an, en-Nisa suresi 59. a.

(18) Kur'an, en-Nisa suresi 80. a.

(19) Kur'an el-Haşr suresi 7. a.

(20) Kur'an, en-Nisa suresi 14. a.

(21) Kur'an, el-Ahzâb suresi 36. a.

(22) Kur'an, el-Cinn suresi 23. a.

Üçüncü Şart

Elbisenin altını gösterir tarzda şeffaf olmaması.

Bu şart Hz. Peygamberin hadisleriyle, örtünmelerinin mahiyetini kendilerine öğrettiği zevcelerinin izahları gereğidir. Bu konuda Hz. Peygamber şöyle diyor: "Son zamanlara doğru ümmetimde giyinmiş çıplak kadınlar (kâsiyâtun 'âriyât) olacaktır. Onları lanetleyin, çünkü onlar melûndurlar. Cennete girmezler, cennet kokusunu bile duymazlar⁽²³⁾. İbnu Abdilberr bu hadisin izahında şöyle der: "Hz. Peygamber (S.A.V.) bu hadisinde giyim eşyası olarak, altını gösteren şeyleri giyen ve bu durumda örtünmesi gereken yerlerini örtmemiş durumda bulunan kadınlardan bahsetmektedir. Bu kadınlar ismen giyiniş fakat gerçekte çıplaktırlar."⁽²⁴⁾

Ebu Bekr'in kız torunu Hafsah, halası Hz. Aişe anamızın yanına, altını gösteren şeffaf bir başörtüsüyle girince, Hz. Aişe bu şeffaf başörtüyü alıp parçaladı ve: "Allah'ın Nûr suresinde ne indirdiğini bilmiyor musun?, diyecek, ona altını göstermeyen bir başörtüsü verdi."⁽²⁵⁾ Hz. Aişe yukarıda birinci ayet olarak söz konusu ettiğimiz Nûr suresi 31. ayetine işaret etmekte ve şeffaf örtünün islami örtünme ve ayetteki emri yerine getirme olmadığını açıklamaktadır.

⚠️ Dikkat edilirse şeffaf kumaşın altını belli edici sebebiyle örtme işini yapmadığı ve hatta seksologların da dediği gibi kadına daha fazla bir çekicilik ve cazibe kazandırdığı meydandadır. Bunun içindir ki, Hz. Aişe anamız "baş örtüsü teni ve saç göstermeyen örtüdür" buyurmuştur.⁽²⁶⁾

Sonuç olarak İslâm ilim adamları "kalın kumaş veya deri ile, tenin rengini belli etmeyen (altını göstermeyen) cinsten elbise ile avret yerlerinin örtülmesi gerekir. Tenin rengini gösterebilen ince bir şeyle örtmek caiz değildir. zira bu gibi şeylerle örtmek (setr) hasıl olmamaktadır."⁽²⁷⁾ demektedirler. Bazı ilim adamları da bu konuya eserlerinde müstakil başlıklar ayırarak "kadının tenini belli eder nitelikte ince şeyler giymesini" büyük günahlardan saymışlardır.⁽²⁸⁾

Dördüncü Şart

Elbisenin dar olmayıp geniş olması, vücut yapısı hakkında fikir vermemesi.

Bu şart Hz. Peygamberin hadisleri ve uygulamasının gereğidir.

I- Usame b. Zeyd şöyle diyor: Hz. Peygamber bana, kendisine Dihyetu'l-Kelbi'nin hediye ettiği giyimlik kalın bir Mısır kumaşını vermişti. Ben de onu karıma giydirdim. Hz. Peygamber birgün bana: Neden Mısır kumaşını kullanmıyorsun? deyince ben: Onu karıma giydirdim, dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Karına git şöyle, altına bir

kat daha bir şey giysin; sana verdiğim kumaşın karının vücut şekli hakkında fikir vermesinden korkarım: ehâfu en tesife hacme cizâmihâ" buyurdu.⁽²⁹⁾

II- Irak'tarı dönen Münzir b. Zübeyr annesi ve Hz. Aişe anamızın kız kardeşi Esmâ'ya Kuhistan dokuması, Merv kumaşını getirmişti. Gözleri görmez hale gelmiş Esmâ, kumaşını elleriyle yoklamış ve "bunu Münzir'e geri götürün" demiş, fakat buna Münzir üzülmuş ve "Anne bu kumaşın neyi var?, şeffaf değil ki" demişse de Esmâ cevap olarak "Şeffaf değilse de vücudun şeklini vasfeder niteliktedir: inlem teşiff feinnehâ tasif" demiştir.⁽³⁰⁾

III- İkinci Halife Hz. Ömer müslümanlara pek kalınca olmayan Mısır kumaşını verip: "Bu kumaşları kadınlarınıza giydirmeyin" dedi. Birisi de: "ey mü'minlerin emiri, ben karıma giydirdim fakat şeffaf olmadığını gördüm" deyince Hz. Ömer: "Şeffaf değilse bile vücut şeklini vasfeder niteliktedir" dedi.⁽³¹⁾ in lem yeşiff feinnehâ yasif.

IV- Hz. Peygamber şöyle diyor: Kim bir kadının arkasından onun elbisesine, yapısının hacmi hakkında bilgi sahibi olasıya kadar bakarsa, o kimse (erkek) cennet kokusunu koklayamayacaktır: men teemmele halfe imraetin ve reâ siyâbehâ hattâ tebeyyene lehû hacme cizâmihâ lem lerah râihate'l-cenneh".

Hz. Peygamber'in bazı örneklerini verdiğimiz hadisleriyle, uygulamalarından hareket ederek İslâm ilim adamları "vücuda yapışık elbisenin (siyabun multezik), şeffaf olup ten rengini belli etmese de, yani altını göstermeyecek derecede kalınca olsa da, vücut yapısına göre kıvrılıp bükülüp, bedene oturmasını, dar olmasını, İslâm'da avret yerleri denilen, başkalarına gösterilmesinin yasak olduğu mahallerin şeklini dışarıya belli etmesini "örtme" olarak kabul etmemişler; avret yerlerini örten giyim eşyasının "vücudun ve organların şekil ve yapısı yani hacmi hakkında bilgi vermeyecek şekilde geniş olmasının gerektiğini" belirtmişlerdir. Bol elbise giymiş hanıma bakmanın günah olmayacağını, fakat elbisesi bedenine oturmuş kadına, avret yerleri örtülmemiş olduğundan bakılmayacağını, yukarıdaki hadisi şerife dayanarak söylemişlerdir.

Sonuç olarak, avret yerlerini örtecek elbisenin, avret yerinin şeklini belli edecek derecede dar olmaması, örtücülük niteliğini taşıyabilmesi için gereklidir. Bu vasıfta olmayan giyim eşyası, avret mahallerini örtücü olmayacağından örtünme emri yerine getirilmemiş olacaktır.⁽³²⁾

Bu konunun bitimine yukarıdaki vasıfları taşıyan elbiseleriyle kadın ve erkeklerin örtecekleri avret mahallerinin te'kiden yeniden sınırlarını tesbitinin faydalı olacağı kanaatindeyiz:

Avret mahalleri, gerek namaz gibi ibadetlerde ve gerekse ibadet dışında⁽³³⁾ örtülerek gösterilmemesi gereken vücuttaki bazı yerlerdir.

(23) Taberânî, 232; Buhârî, Fiten, 6; Tirmizî, Fiten, 30; Muvatta', Lebs, 7, 8; Ahmed b. Hanbel, VI, 297, III, 223; Müslim, Libas, 125; Cennet, 52; Ahmed b. Hanbel, II, 356, 440.

(24) Bakınız: es-Suyûtî, Tenvîru'l-Havâlik, III, 103.

(25) İbnu Sa'd, VIII, 49; Muvatta', III, 103; Beyhakî, II, 235.

(26) Beyhakî, II, 235.

(27) Mesela bakınız: e-Şîrâzî, el-Muhezzeb (el-Mecmû' metninde) III, 170.

(28) İbnu'l-Hacerî'l-Heytemî, ez-Zevâcir, I, 127.

(29) Beyhakî, II, 234; Zehebî, Telhîsu'l-Müstedrek, IV, 187; Hâkim, IV, 187; Ebu Davud, II, 385 (Mısır 1371 H.); Ahmed b. Hanbel, V, 205.

(30) Beyhakî, II, 235; İbnu Sa'd, VIII, 184.

(31) Beyhakî, II, 234, 235.

(32) Konuyla ilgili geniş bilgi için bakınız: İbnu Abidin, VI, 365, 366; İbnu Nuceym, Bahr, VIII, 218; Zeylaî, Tebyin, VI, 17; Şelebî, VI, 17; Tahtavî, IV, 183; Adevî ve Kitabu't-Talib, II, 356; Hindiyîye, V, 365.

(33) Molla Hüsrev, I, 72; Haskefî, ed-Durru'l-Muhtar, I, 190 (Tahtavî Haşiyesiyle bir arada).

Erkeklerin avret mahalli yukarıda da kaydedildiği gibi göbekten diz kapağı altına kadar olan kısımdır. Bu kısmı erkekler örtülü bulundurmamak zorundadırlar.⁽³⁴⁾ Kadınların ise (ayakları konusundaki ilim adamlarının görüş ayrılığını bir tarafa bırakırsak) yüz ve bileklere kadar iki elleri dışındaki bütün vücutları avret mahallidir.⁽³⁵⁾ Hz. Peygamber (A.S.) zaruri haller dışında gösterilmesi ayıp olan bu

mahallerin kapalı ve örtülü tutulmasını emretmiştir.⁽³⁶⁾

Buraya kadarki âyet ve hadisler açıkça örtünme ve giyinme ile ilgili ilâhi emirleri tebliğ etmiş olmaktadır. Bunların gösterdikleri tarzın dışında giyinen müslümanlar, ilâhi emirlere karşı gelmiş olacaklarından aşağıdaki izahlara göre A'raf suresi 179 ve Furkan suresi 43-44. ayetlerin şümullerine girmektedirler...

(34) Ahmed b.Hanbel,I,275,II,187,III,478,479,V,290; Buhari,Salat,12; Ebu Davud,Hammam,1; Tirmizi,Edeb,40; Dârimi,İstizan,22; Diyanet İşleri Bşk.Cep İlmihali,46; Akseki,96; Yazır,IV,3503; Beyhaki,II,229; Tahavi,*el-Muhtasar*,28; Kâsânî,V,121,222; Şihâb,I,21; Kuduri,I,21; Merginani,I,180,181; İbnu'l-Human,I,180,181; Mavsîfî,I,45; Zeylaî,*Tebyin*,I,95; İbnu Nuceym,*Bahr*,I,283,284; İbnu Abidin,*Minha*,I,283; Molla Hüsrev,*Dürr*,I,72; Şurunbulalî,I,72; Tumurtâşî,I,404; İbnu Abidin,*er-Redd*,I,246,247; Haccavî,I,87; Huraşî,I,246; Dimyatî,I,112.

(35) Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu 30.12.1980 tarih ve 77 sayılı kararı; Cep İlmihali,46; Akseki,196; Yazır,IV,3503, Beyhaki,II,226,229,VII,86; Ebu Davud,II,182,183; Haysemî,*Mecmau'z-Zevâid*,V,137; Suyutî,*Dürr*,V,42; Tecrid,VI,56; Tahavi,*Muhtasar*,28; Kâsânî,V,121,122; Kuduri,I,21; Merginani,I,180,181; İbnu'l-Human,I,180,181; Zeylaî,*Nasbu'r-Raye*,I,298-300; İbnu Hacerî'l-Askalânî,*Dirayah*,123; Mavsîfî,I,46; Nesefî,*Kenz*,I,96; İbnu Nuceym,*Bahr*,I,284; Zeylaî,*Tebyin*,I,96; Molla Hüsrev,I,72; İbnu Abidin,*Minha*,I,284; Şurunbulalî,I,72; Abdulhalîm,I,52; Tumurtâşî,I,405; Hindiyye,I,60; Haskefî,*Dürr*,I,405; Halebi,I,81; Tahtavî,I,190,191; İbnu Abidin,*Redd*,I,405; Adevi,I,247; Dusukî,I,213; Huraşî,I,246-248; Dimyatî,I,113; Haccavî,I,88.

(36) Tirmizi,Edeb,42; İbnu Mace,Nikah,28; *Muvatta'*;Sıfatu'n-Nebi,5.hadis; Ahmed b.Hanbel,IV,191.